III.4 UPOKOJEVANJE IN POKOJNINE TER AKTUALNI PROBLEMI STARANJA PREBIVALSTVA NA PODROČJU POKOJNINSKEGA SISTEMA

Barbara Ferk,
Urad za makroekonomske analize in razvoj

Ključne ugotovitve:

• Tudi podatki SHARE potrjujejo, da anketiranci v Sloveniji pričakujejo, da se bodo upokojili prej kot v drugih državah.

• Zaradi tega in pričakovanega trajanja življenja, ki je na ravni povprečja EU, prejemajo pokojnino dlje časa, kar pomeni tudi večji pritisk na slovenske javnofinančne izdatke.

• Na področju delovnega okolja je spodbujanje k daljšemu ostajanju v zaposlitvi ena od možnih rešitev za upočasnjevanje rasti javnofinančnih izdatkov za pokojnine.

• Povečati bo treba ozaveščanje ljudi o delni odgovornosti za blaginjo v lastni starosti, saj je dodatno varčevanje za pokojnino pri nas zelo nizko.

1. Uvod

Tudi v Sloveniji se prebivalstvo pospešeno stara. Po projekcijah EUROPOP2013 bo do leta 2060 starejših od 65 let 240 tisoč več kot leta 2014, kar je posledica večjih generacij, rojenih po drugi svetovni vojni vse do 80. let 20. stoletja, in podaljševanja pričakovanega trajanja življenja (PTŽ). Število starejših glede na delovno sposobne se bo podvojilo, na 100 delovno sposobnih, starih 20–64 let, bomo imeli že 58,3 starejših od 65 let. Starejši bodo tako postajali vse pomembnejši del prebivalstva in temu se bo morala prilagoditi tudi družba in njeni sistemi (gl. npr. Ageing Well Network, 2012).

V zadnjih letih se je število upokojencev v Sloveniji že precej povečalo. Konec leta 2014 jih je bilo 614,6 tisoč,[1] od tega 430,2 tisoč starostnih. Zaradi dolgotrajnega sprejemanja novega pokojninskega zakona, ki je bil sprejet konec leta 2012, se je proti koncu leta 2009 število upokojencev začelo hitreje povečevati. V povprečju jih je bilo leta 2014 v primerjavi z letom 2008 za skoraj 78 tisoč oz. 14,5 % več (starostnih za 24,4 % več). Leta 2014 se je število upokojencev zaradi učinkovanja zakona in preteklega visokega upokojevanja povečevalo vidno počasneje, vendar se je ob manj zavarovancih (zaradi gospodarske krize)

[1] Starostni, invalidski, družinski, vdovski, vojaški, prejemniki akontacij, kmečki po SZK (podatki ZPIZ).

razmerje med zavarovanci in upokojenci nadalje poslabšalo (z 1,64 leta 2008 na 1,36 zavarovanca na upokojenca leta 2014).

Dohodkovne razmere za upokojence se poslabšujejo, nasprotno pa se soočamo s povečevanjem javnih izdatkov za pokojnine. Stopnja tveganja revščine starejših je višja, kot znaša povprečje za celotno Slovenijo, precej na slabšem so starejše ženske. Povprečna pokojnina se je od leta 2009 realno zniževala, predvsem zaradi zaostrene politike usklajevanja pokojnin, več kot polovica upokojencev pa prejema pokojnino v višini do 600 EUR. Od leta 2000 se poslabšuje tudi razmerje med povprečno neto pokojnino in neto plačo. Javnofinančni izdatki za pokojnine pa se povečujejo, v zadnjih letih zaradi varčevalnih ukrepov sicer počasneje, vendar še vedno bolj, kot rastejo prihodki iz socialnih prispevkov. Tako se transfer državnega proračuna v blagajno ZPIZ povečuje in je v zadnjih letih že presegel 30 % prihodkov ZPIZ, kljub temu da je vmes prišlo do ukinitve državnih pokojnin in varstvenega dodatka, kar je financiral proračun. Novi pokojninski zakon bo naraščanje izdatkov za pokojnine sicer upočasnil za okoli 10 let, za zagotovitev javnofinančne vzdržnosti v kasnejših letih pa je treba čim prej sprejeti korenitejšo pokojninsko reformo.

V analizi smo uporabili podatke 16 držav, vključenih v četrti val raziskave SHARE. Anketiranci so odgovarjali leta 2011. V prispevek smo vključili rezultate vprašanj, ki so navedena v naslovih slik, zaradi homogenosti se osredotočamo predvsem na starostne pokojnine. Ker imamo na tem področju podatke relativno dobro pokrite tudi s podatki iz administrativnih virov, problem, kjer je mogoče, dodatno osvetljujemo tudi s pomočjo teh (navajamo zadnje razpoložljive podatke). Anketni podatki SHARE pa nam služijo predvsem za analizo, kako anketiranci dojemajo upokojitev in kako dobro poznajo svoje pravice. Predvidevamo, da bodo tudi podatki te raziskave pokazali, da se Slovenci upokojujejo prej kot državljani drugih držav, da v manjši meri varčujejo za starost in da dobro poznajo svoje pravice.

2. Pričakovanje pokojnine

Število upokojencev v Sloveniji je leta 2013 prvič preseglo 600 tisoč. Največ je starostnih upokojencev (okoli 70 %), katerih število se je v zadnjih letih zaradi dolgotrajnega sprejemanja pokojninske zakonodaje in upokojevanja številčnejših povojnih generacij precej povečalo (v primerjavi z letom 2008 za skoraj četrtino), delež prejemnikov invalidskih ter vdovskih in družinskih pokojnin pa se pri vsakih giblje okoli 15 %. Zaradi podaljševanja življenja in večjih generacij, ko se je vse do 80. let 20. stoletja rojevalo okoli 30 tisoč otrok letno, se bo število upokojencev tudi v prihodnosti še povečevalo. Zato je za načrtovanje aktivnosti oz. rešitev v zvezi s prilagoditvijo družbe (prilagoditev delovnega okolja, življenjskega okolja ipd.)[2] na spremembo starostne strukture prebivalstva v smeri večjega deleža starejših (in upokojencev) pomembno poznati tudi pričakovanja prebivalcev pred upokojitvijo.

[2] V Sloveniji poteka tudi projekt AHA.SI, katerega namen je priprava podlag za vključitev v strategijo za aktivno in zdravo staranje v Sloveniji na treh vsebinskih področjih (trg dela in upokojevanje, aktivno in zdravo staranje, neodvisno življenje).

[3] Anketiranci so se seveda upokojevali v razlčnih letih in pod različnimi pogoji.

Med sodelujočimi državami v raziskavi SHARE prebivalci Slovenije pričakujejo, da se bodo upokojili najbolj zgodaj. To naj bi se zgodilo 3 leta prej (pri starosti 60,2 let; 61 let moški, 59,2 let ženske), kot znaša povprečje vseh sodelujočih držav v anketi (63,2 let; 63,5 let moški, 62,9 let ženske). To je posledica še vedno relativno ugodnih zakonskih pogojev, predvsem za predčasno upokojitev, saj so ti bili še leta 2013 eni izmed najnižjih med državami EU (EC, 2015), ter izkušenj prejšnjih generacij z zgodnjim upokojevanjem (predvsem leta 1991) in občutka, da je čimprejšnja upokojitev vrednota. Razlika je večja pri ženskah, razlog pa je lahko to, da bo šele novi zakon ZPIZ-2 po izteku prehodnih obdobij (vsa se iztečejo leta 2020) izenačil upokojitvene pogoje za moške in ženske, medtem ko so to v več državah storili že prej. Razmeroma hitro bi se upokojili tudi v Avstriji (pri starosti 61,3 let) in Franciji (pri starosti 61,7 let), medtem ko se pričakovanja v Španiji, na Portugalskem in Švedskem bližajo 65. letu, Nizozemci in Danci pa to mejo celo presegajo. Tu gre večinoma za države, ki imajo že izenačene pogoje za moške in ženske in kjer je zakonska upokojitvena starost 65 ali več let (gl. tabelo 1). Dejanska povprečna starost novih starostnih upokojencev (podatek ZPIZ) je leta 2014 znašala 60,9 let za moške in 58,9 let za ženske, kar ne odstopa bistveno od starosti v anketi in pomeni, da anketiranci relativno dobro poznajo svoje pogoje za upokojitev.[3]

Raziskava o staranju v Sloveniji (Ramovš, 2013) je pokazala, da Slovencem upokojitev pomeni predvsem nagrado za dolgoletno službeno delo in neke vrste prelomnico v življenju. Tretjina upokojenih pa je na vprašanje, kaj jim pomeni upokojitev, med drugim tudi odgovorila, da je upokojitev rešitev iz neznosne situacije v službi, kar prelaga del odgovornosti za (pre)zgodnje zapuščanje trga dela tudi na delodajalce oz. neprijazno delovno okolje do starejših. Pomembna dejavnika pri zgodnjem upokojevanju sta tudi zdravje ter finančno stanje posameznika in tudi njegove družine (n. d., 167–78).

SLIKA 1: KDAJ, PRI KATERI STAROSTI, PRIČAKUJETE, DA BOSTE ZAČELI PREJEMATI STAROSTNO POKOJNINO?

Vir: lastni izračuni na temelju podatkov četrtega vala raziskave SHARE.
Opombe: Odgovarjajo mlajši od 76 let, ki so (pri vprašanju ep097 in ep098) izjavili, da bodo upravičeni do vsaj ene vrste pokojnine, ki pa je trenutno ne prejemajo.
N_{Slo}=558; N_{Skupaj}=15.345

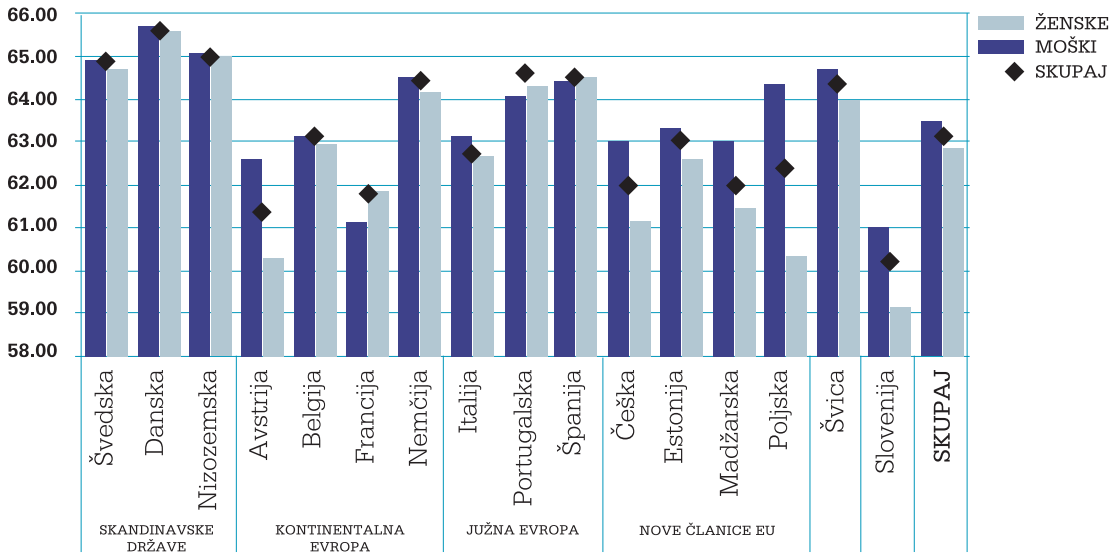

Prispevke so anketiranci v Sloveniji plačevali nekoliko dlje od povprečja vseh držav. Gre za odgovore anketirancev, ki še niso upokojeni in se tako doba njihovega plačevanja prispevkov še ni končala, zato na podlagi teh podatkov ne moremo sklepati o njihovi pokojninski dobi, prav tako jih ne moremo primerjati z administrativnimi podatki. Podatki ZPIZ kažejo, da se prebivalci v Sloveniji v povprečju upokojujejo z nižjo pokojninsko dobo[4] od zakonsko določene (leta 2014 je dosežena pokojninska doba iz obveznega zavarovanja za nove uživalce starostnih pokojnin znašala 36,3 leta za ženske in 38,1 leta za moške, kar je približno 2 leti manj, kot je bil pogoj za upokojitev pri polni starosti), zato pa starejši od zakonsko določene starosti[5] (gl. zgoraj).

SLIKA 2: KOLIKO LET STE VPLAČEVALI PRISPEVKE ZA SVOJO STAROSTNO POKOJNINO?

Vir: lastni izračuni na temelju podatkov četrtega vala raziskave SHARE.

Opombe: Odgovarjajo mlajši od 76 let, ki so (pri vprašanju ep097 in ep098) izjavili, da bodo upravičeni do vsaj ene vrste pokojnine, ki pa je trenutno ne prejemajo.

N_{Slo}=618; N_{Skupaj}=15.555

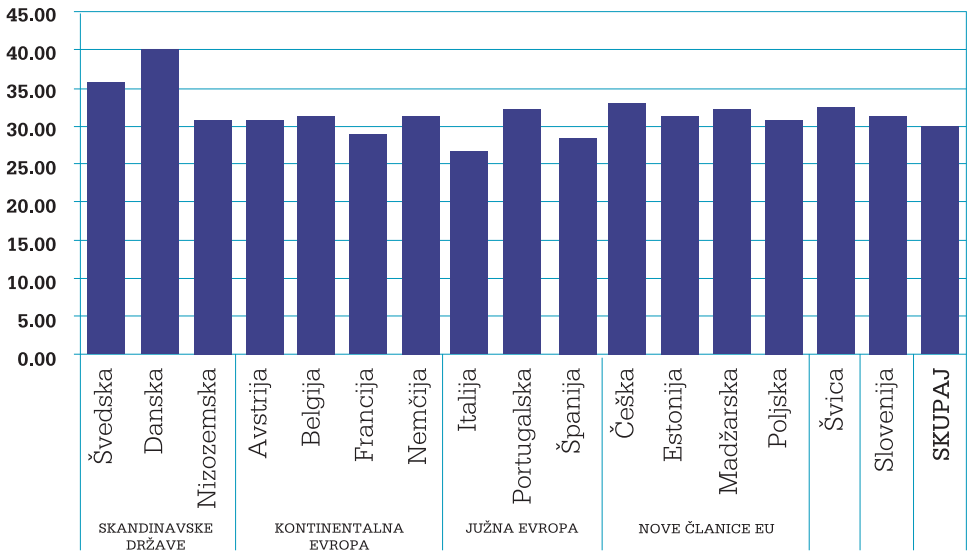

Anketiranci v Sloveniji pričakujejo, da bo njihova pokojnina znašala 66 % zadnjega mesečnega dohodka, tj. približno enako kot v povprečju drugih držav. Ker ima veliko držav bruto koncept pokojnin, Slovenija pa neto koncept, bi tu lahko prišlo do razhajanja v podatkih, kot je to značilno pri administrativnih podatkih. Vendar predvidevamo, da so anketiranci odgovarjali predvsem v smislu svojih neto dohodkov, tako da je implicitno v odgovorih upoštevan neto koncept, kar nakazujejo tudi rezultati. Razmerje med povprečno neto starostno pokojnino in neto plačo je leta 2014 znašalo 61,0 %, administrativnega podatka o razmerju med prvo pokojnino in zadnjo plačo (t. i. nadomestna stopnja) pa žal nimamo na voljo. Eurostat je objavil agregatno nadomestno stopnjo, ki kaže razmerje med dohodki upokojencev, starih med 65 in 74 let, in dohodki zaposlenih v starosti 50 do 59 let; za Slovenijo je stopnja za leto 2013 znašala 0,46, za EU-28 pa 0,55. Vendar pa je ta izračunana na bruto principu (bruto pokojnina/bruto plača, kar

[4] Pokojninska doba je vsota zavarovalne dobe (obdobje, ko je bil zavarovanec vključen v obvezno ali prostovoljno PIZ, in obdobje, za katero so bili plačani prispevki) in posebne dobe (čas, ki se po zakonu šteje v pokojninsko dobo ne glede na plačilo prispevkov), vendar predpostavljamo, da sta zavarovalna in pokojninska doba približno enaki.

[5] Leta 2014 se je moški s 40 leti pokojninske dobe brez dokupa lahko upokojil pri 58,7 letih, ženska z 38,7 leti pokojninske dobe pa pri 58,3 letih.

v grobem za Slovenijo pomeni neto pokojnina/bruto plača in tako zmanjšuje razmerje), medtem ko v Sloveniji velja neto koncept in večina upokojencev ne plačuje dohodnine,[6] zato tudi ta primerjava ni relevantna.

SLIKA 3: POMISLITE NA ČAS, KO BOSTE ZAČELI PREJEMATI TO POKOJNINO. PRIBLIŽNO KOLIKŠEN ODSTOTEK VAŠEGA ZADNJEGA MESEČNEGA DOHODKA BO PREDSTAVLJALA VAŠA STAROSTNA POKOJNINA?

Vir: lastni izračuni na temelju podatkov četrtega vala raziskave SHARE.

Opombe: Odgovarjajo mlajši od 76 let, ki so (pri vprašanju ep097 in ep098) izjavili, da bodo upravičeni do vsaj ene vrste pokojnine, ki pa je trenutno ne prejemajo.

N_{Slo}=305; N_{Skupaj}=7315

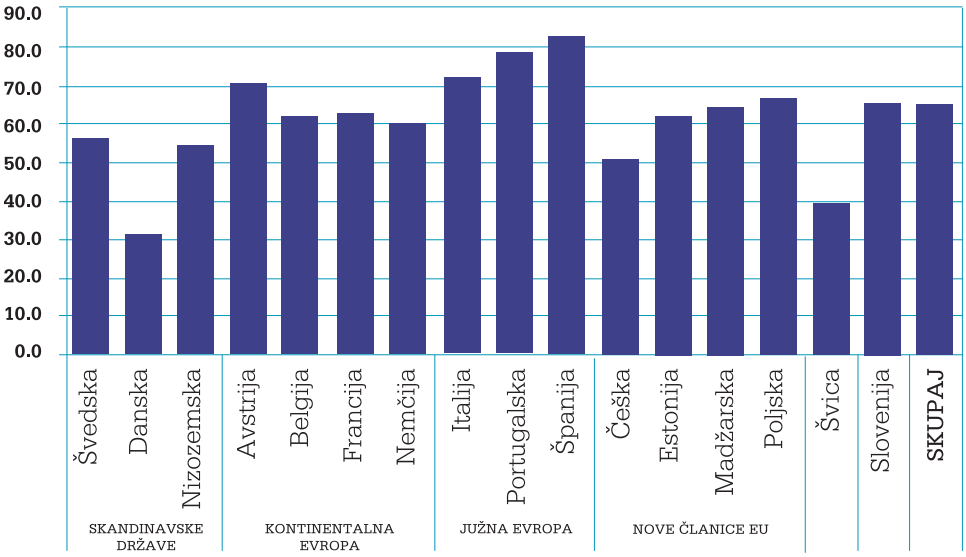

3. Upokojevanje

V Sloveniji se prebivalci relativno hitro upokojujejo. Vrednosti kazalnikov, ki merijo udeležbo starejših na trgu dela, so med najnižjimi v EU, čas prejemanja pokojnine pa je posledično daljši. Kot je razvidno iz tabele 1, je stopnja zaposlenosti v starosti 55–64 let druga najnižja (za Grčijo) med državami EU; leta 2014 je bila zaposlena le dobra tretjina starejših, v povprečju EU pa več kot polovica. Povprečna efektivna starost ob odhodu s trga dela je leta 2013 za moške znašala 62,5 let (povprečje EU: 63,6 let), za ženske pa 60 let (EU: 62,6 let) (EC, 2015). Posledično pa je čas, preživet v upokojitvi, ob relativno visokem PTŽ (na povprečju EU) višji od povprečja EU in je bil leta 2013 pri moških 18,7 let (EU: 18,1 let), pri ženskah pa kar 25,3 let (EU: 22,6 let) (prav tam).

Med razlogi za upokojitev je po anketi največ anketirancev navedlo (možnih je bilo več odgovorov) izpolnitev pogojev za starostno pokojnino (71,8 %). Predčasno se je upokojilo 14,4 % anketirancev, kar je nekoliko več od povprečja. Podobno kot v povprečju vseh anketiranih držav se je tudi pri nas nekaj več kot desetina anketirancev upokojila iz zdravstvenih razlogov, v nasprotju s povprečjem sodelujočih držav pa upokojitev iz razloga uživanja življenja ni bilo, prav tako je zelo nizek in vidno nižji od povprečja ostalih držav odstotek tistih, ki so kot

[6] Akontacijo dohodnine v letu 2015 po podatkih ZPIZ plačuje približno dobrih 6 % upokojencev; meja za plačilo akontacije v tem letu pa znaša 1.095,10 EUR.

razlog upokojitve med drugim navedli tudi, da so se upokojili, da bi več časa preživeli z družino.

TABELA 1: DELEŽ PREBIVALSTVA, STAREGA 65 LET IN VEČ, STOPNJA ZAPOSLENOSTI STAREJŠIH DELAVCEV, TRAJANJE DELOVNEGA ŽIVLJENJA IN ZAKONSKO DOLOČENA UPOKOJITVENA STAROST

Vir: Eurostat, 2015; MISSOC – Comparative Tables on Social Protection

Opombe: Z modro so označene države SHARE; np – ni podatka; * – število let, za katere se pričakuje, da bo oseba, starejša od 15 let, aktivna na trgu delovne sile (angl. duration of working life); > upokojitvena starost je že višja od te starosti, saj je navedena starost za leto, pred katerim se je začela poviševati ; < upokojitvena starost velja za ženske brez otrok in je nižja od tega v odvisnosti od števila otrok.

	DELEŽ PREBIVALSTVA 65 LET IN VEČ, V %, 2014	STOPNJA ZAPOSLENOSTI STAREJŠIH DELAVCEV (55–64 LET), 2014	DELOVNO AKTIVNA DOBA*, 2013	ZAKONSKO DOLOČENA UPOKOJITVENA STAROST, STANJE NA 1. 7. 2014	
				MOŠKI	ŽENSKE
EU-28	18,5	51,8	35,2	np	np
Avstrija	18,3	45,1	36,7	65	60
Belgija	17,8	42,7	32,5	65	65
Bolgarija	19,6	50,0	32,0	6318 m	6018 m
Ciper	13,9	46,9	36,3	65	65
Češka	17,4	54,0	34,7	6218 m	< 6118 m
Danska	18,2	63,2	39,0	65	65
Estonija	18,4	64,0	36,5	63	6216 m
Finska	19,4	59,1	37,2	63–68	63–68
Francija	18,0	47,1	34,7	60–67	60–67
Grčija	20,5	34,0	32,1	67	67
Hrvaška	18,4	36,3	31,1	65	61
Irska	12,6	53,0	34,6	66	66
Italija	21,4	46,2	30,3	6613 m	6319 m–6613 m
Latvija	19,1	56,4	34,8	6213 m	6213 m
Litva	18,4	56,2	34,1	63	61
Luksemburg	14,1	42,5	32,7	65	65
Madžarska	17,5	41,7	30,8	> 62	> 62
Malta	17,9	37,7	32,6	> 61	> 60
Nemčija	20,8	65,6	37,9	67	67
Nizozemska	17,3	60,8	39,8	6512 m	6512 m
Poljska	14,9	42,5	32,2	65	60
Portugalska	19,9	47,8	36,6	66	66
Romunija	16,5	43,1	32,6	64110 m	59110 m
Slovaška	13,5	44,8	33,0	62	< 62
Slovenija	17,5	35,4	33,7	65	6416 m
Španija	18,1	44,3	34,8	65	65
Švedska	19,4	74,0	40,9	61–67	61–67
Združeno kraljestvo	17,5	61,0	38,4	65	> 60
Švica	17,6	71,6	41,9	65	64

[7] To pomeni upokojitveno starost upokojencev, ki so bili v času anketiranja upokojeni, ne glede na to, kdaj so se upokojili (in torej pod kakšnimi pogoji) in katero vrsto pokojnine so prejemali.

[8] Moški so se lahko predčasno upokojili s 35 leti pokojninske dobe in 55. letom starosti, ženske pa s 30 leti pokojninske dobe in 50. letom starosti.

[9] Povprečna starost za moške in ženske se ne razlikuje veliko, saj je po eni strani povprečna starost pri ženskah nižja zaradi nižje upokojitvene starosti in možne zamenjave starostne pokojnine za vdovsko (pri tistih z nižjimi pokojninami), po drugi strani pa starost zvišuje daljša življenjska doba žensk.

SLIKA 4: RAZLOGI ZA UPOKOJITEV

Vir: lastni izračuni na temelju podatkov četrtega vala raziskave SHARE.
Opombe: Veljavne odgovore je v Sloveniji podalo 63,6 % anketiranih, skupaj v vseh državah pa 45,7 %. Možnih več odgovorov.

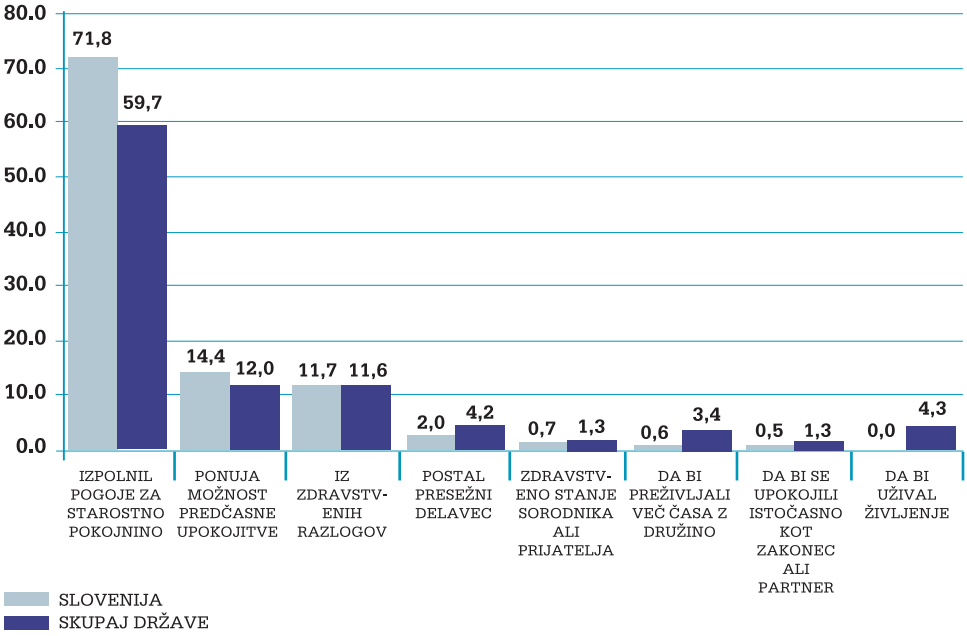

Slika 5 kaže povprečno starost ob upokojitvi.[7] Za anketirance iz Slovenije je bila 55 let in je bila najnižja izmed prikazanih držav ter za 4 leta nižja od evropskega povprečja. Podobno upokojitveno starost je imela še Madžarska, v Švici in na Švedskem pa so bili upokojeni anketiranci starejši (stari nekaj čez 62 let). Na tako nizko upokojitveno starost za Slovenijo verjetno vplivajo upokojenci, ki so se upokojili v razmeroma nizki starosti v začetku 90. let. Leta 1991 se je namreč zaradi ugodnih pogojev za predčasno upokojitev[8] in pred takratno pokojninsko reformo starostno upokojilo skoraj 32 tisoč ljudi, kar je dvakrat več kot v povprečju v zadnjih desetih letih. V povprečju pa so starostni upokojenci zaradi podaljševanja delovne dobe in PTŽ vse starejši – leta 2013 so bili v Sloveniji po podatkih ZPIZ stari nekaj manj kot 69,8 let (moški 70 let, ženske 69,5 let)[9], leta 2000 pa 65,3 leta (moški 65,8 let, ženske 64,9 let).

SLIKA 5: POVPREČNA STAROST OB UPOKOJITVI NE GLEDE NA VRSTO POKOJNINE
Vir: lastni izračuni na temelju podatkov četrtega vala raziskave SHARE.
Opombe :N_{Slo}=1757; N_{Skupaj}=31.724

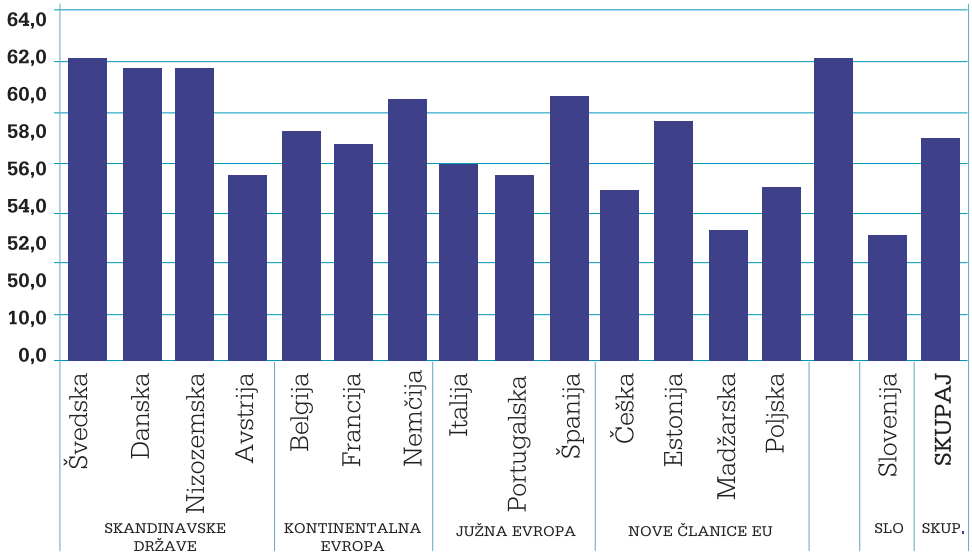

Povprečna neto pokojnina je po podatkih ZPIZ leta 2014 znašala 563,85 EUR (starostna 616,70 EUR). V času krize se je povprečna pokojnina realno zniževala, na kar je vplivala predvsem omejevalna politika usklajevanja pokojnin v obdobju 2010–2014, delno pa verjetno tudi več predčasnih odhodov v pokoj (in s tem z nižjo pokojnino) pred uveljavitvijo novega pokojninskega zakona leta 2013. Povprečne pokojnine so bile v letu 2014 peto leto zapored realno nižje, v primerjavi z letom 2009 za okoli 9 %. Polovica upokojencev prejema pokojnino v višini do 600 EUR (56,6 % vseh upokojencev in 47,2 % starostnih). Razmerje med povprečno neto starostno pokojnino in povprečno neto plačo se je v obdobju 2008–2014 nižalo za okoli 6 o. t.[10] in je tako leta 2014 znašalo 61,0 %. Stopnja tveganja revščine starejših od 60 let je višja, kot je povprečje za državo, še posebej visoka je med starejšimi od 75 let, kjer četrtina moških in tretjina žensk živi pod pragom tveganja revščine.

Čas trajanja prejemanja starostne pokojnine je odvisen od starosti ob upokojitvi in trajanja življenja po upokojitvi. Pokojnino so upokojeni v Sloveniji prejemali leto več (13,6 let) od povprečja (12,7 let).[11] Najkrajši čas so jo prejemali na Danskem, kjer anketiranci pričakujejo, da se bodo najkasneje upokojili, in tudi starost upokojenih je bila tam višja od povprečja. V Sloveniji je PTŽ na ravni povprečja EU, čas upokojitve pa je zgodnejši (zajeto je tudi zgodnejše upokojevanje na začetku 90. let prejšnjega stoletja, kar verjetno precej vpliva na trajanje prejemanja), zato je posledično tudi čas prejemanje pokojnine daljši. Po podatkih ZPIZ so ženske, ki jim je leta 2014 prenehala pravica do prejemanja starostne pokojnine, to prejemale 23,1 let, moški pa 16,9 let. Za žensko, ki bi se upokojila letos pri 65. letih, bi lahko pričakovali, da bo pokojnino prejemala 21,2 leti[12], leta 2060 pa 4,4 leta dlje. Moški, upokojen letos pri 65. letih, pa bi prejemal pokojnino 17,4 leta, upokojen leta 2060 pa 4,6 let dlje. Da bi zajezili povečevanje izdatkov

10 Vmes je prišlo do spremembe metodologije, ko je bil iz povprečne pokojnine izločen varstveni dodatek, zato ne navajamo točne številke.
11 Odgovarjali so tisti, ki so prejemali pokojnino, medtem ko administrativni podatek zajema tiste, ki jim je prenehala pravica do pokojnine.
12 Toliko namreč znaša PTŽ pri 65 letih po projekcijah EUROPOP2013 in ob predpostavki, da bo pokojnino dobivala do smrti.

za pokojnine zaradi podaljševanja PTŽ, je nekaj držav EU že vezalo upokojitveno starost na podaljševanje PTŽ, skoraj polovica pa jih ima PTŽ drugače vgrajeno v pokojninske sisteme (MISSOC; OECD, 2011; Schwan in Sail, 2013). Na sliki 6 prikazujemo, kako dolgo bi posamezniki prejemali pokojnino, če bi se upokojili pri 60 letih (kar je povprečna starost ob starostni upokojitvi v anketi SHARE za vse države skupaj) v letu 2012. Spet lahko vidimo, da je PTŽ v Sloveniji približno na ravni povprečja, trajanje prejemanja pokojnine pa je daljše, kar predstavlja dodatni pritisk na javne finance.

SLIKA 6: TRAJANJE PREJEMANJA STAROSTNE POKOJNINE

Vir: lastni izračuni na temelju podatkov četrtega vala raziskave SHARE.; Eurostat
Opombe: Odgovarjajo trenutni upokojenci. PTŽ – pričakovano trajanje življenja.
N_{Slo}=1315; N_{Skupaj}=17.705

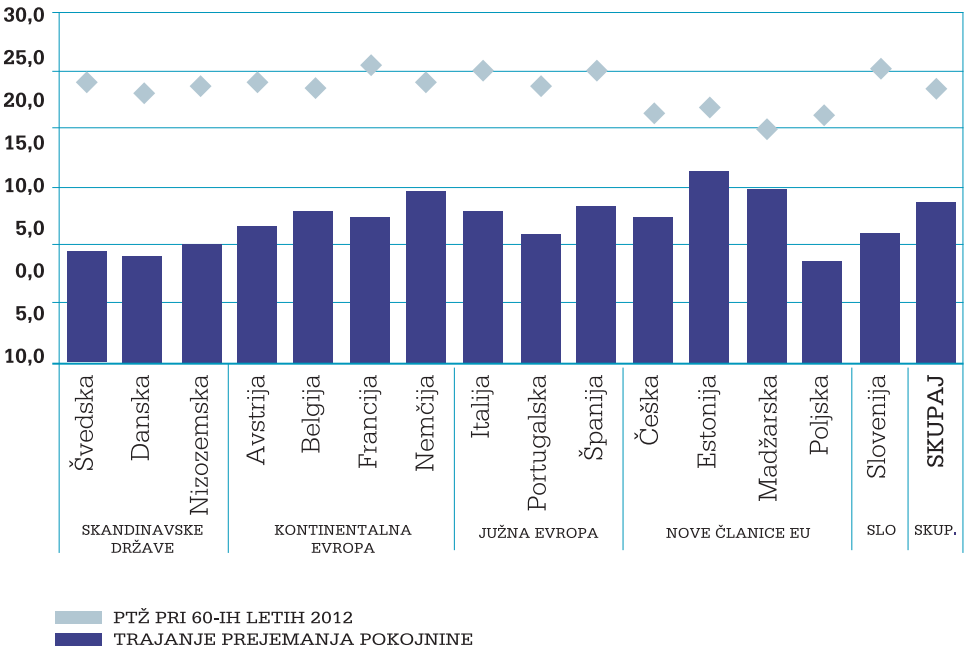

SLIKA 7: POVPREČNA STAROST OB STAROSTNI UPOKOJITVI IN PTŽ PRI TEJ STAROSTI

Vir: lastni izračuni na temelju podatkov četrtega vala raziskave SHARE, Eurostat
Opomba: PTŽ – pričakovano trajanje življenja. Prikazano je PTŽ ob posamezni upokojitveni starosti.

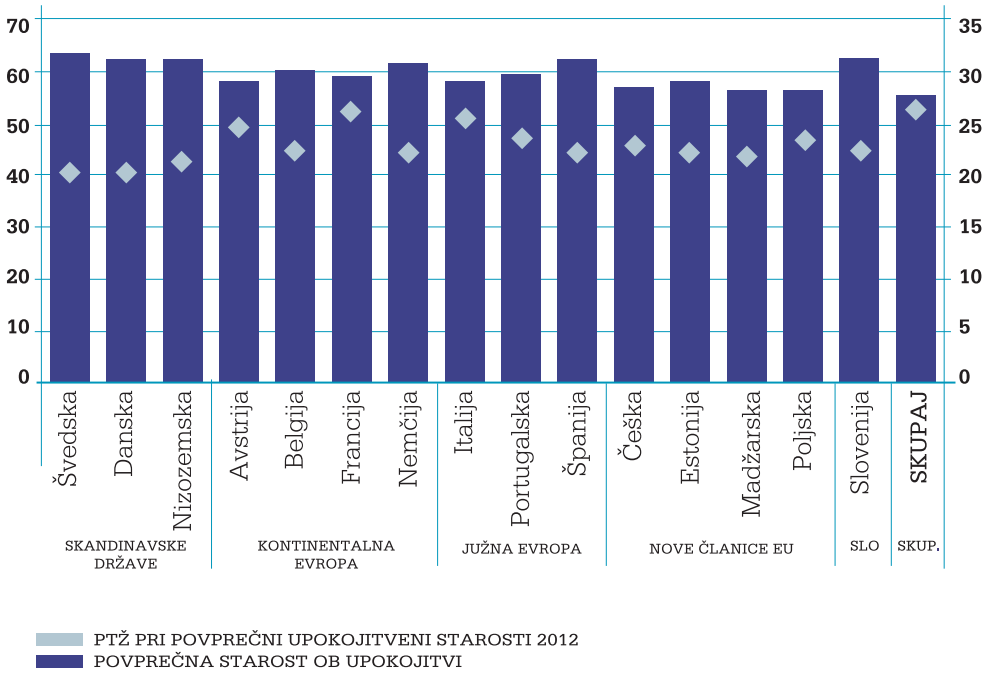

Prav tako slika 7 kaže, da je v Sloveniji delež življenja, preživet v upokojitvi, večji kot v drugih analiziranih državah. Če predpostavimo, da bi bila povprečna upokojitvena starost ob starostni upokojitvi danes enaka povprečni starosti upokojencev po anketi in da je PTŽ ob upokojitveni starosti enako času prejemanja pokojnine, bi starostni upokojenci v Sloveniji prejemali pokojnino najdlje.

Podatki tudi kažejo, da v Sloveniji manj ljudi prejema pokojnino iz drugega in tretjega stebra. Manj kot 3 % vprašanih je v letu pred anketo dobilo pokojnino iz drugega stebra, povprečje za vse države je znašalo 9,1 %. Eden izmed razlogov je ta, da so se pokojnine iz dodatnega zavarovanja začele izplačevati leta 2012 (tj. leto po anketiranju v okviru SHARE), poleg tega pa je zavest o prevzemu dela odgovornosti za finančni položaj v starosti v Sloveniji dokaj nizka, saj so premije, vplačane v drugi in tretji steber, majhne. V prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je vključenih nekaj manj kot 60 % zavarovancev obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, v tretji steber, kjer vključenost v obvezno zavarovanje ni pogoj, pa je vključenih okoli 35 tisoč ljudi, vendar so povprečne vplačane mesečne premije v obeh stebrih precej nizke (40 EUR v drugem in 20 EUR v tretjem stebru).

SLIKA 8: POLEG POKOJNINE ZPIZ (PRVI POKOJNINSKI STEBER) LAHKO PREJEMATE TUDI POKOJNINE IZ DODATNEGA KOLEKTIVNEGA POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA (DRUGI POKOJNINSKI STEBER). ALI STE V LETU PRED ANKETO PREJEMALI DOHODKE IZ NASLEDNJIH VIROV?

Vir: lastni izračuni na temelju podatkov četrtega vala raziskave SHARE.

Opombe: Veljavne odgovore je v Sloveniji podalo 99,2 % anketiranih, skupaj v vseh državah pa 89,6 %.

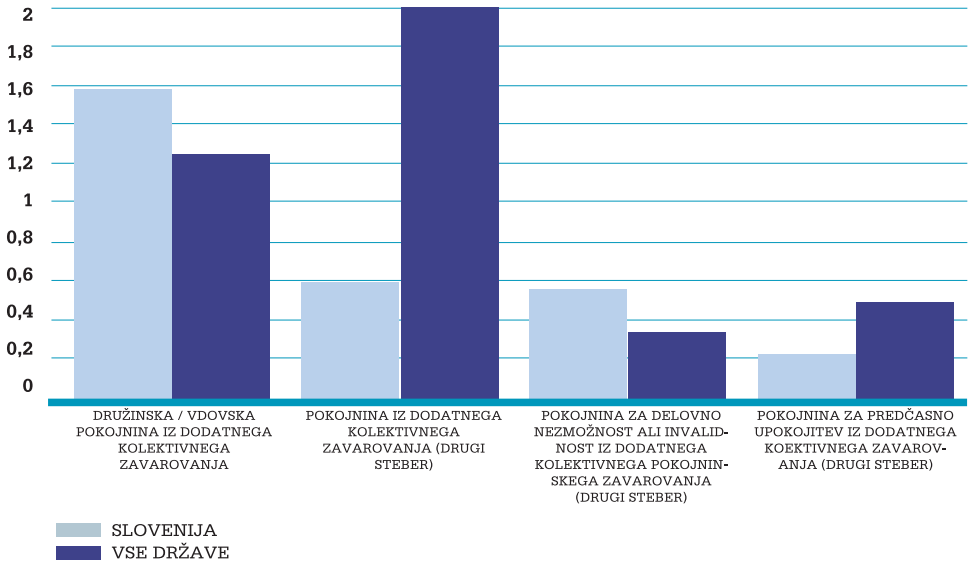

4. Sklep

Tudi podatki SHARE potrjujejo, da anketiranci v Sloveniji pričakujejo, da se bodo upokojili prej kot v drugih državah. Zaradi tega in pričakovanega trajanja življenja, ki je na ravni povprečja EU, prejemajo pokojnino dlje časa, kar pomeni tudi večji pritisk na slovenske javnofinančne izdatke. V Sloveniji imamo tudi nizek delež zaposlenih starejših. Ali gre razloge iskati v dojemanju čimprejšnje upokojitve kot vrednote ali v neprilagojenih delovnih razmerah za starejše, gospodarski krizi oz. čem drugem, presega obseg tega prispevka. Dejstvo pa je, da se je v prihodnjih letih treba posvetiti medgeneracijskemu sodelovanju na različnih področjih. Na področju delovnega okolja je spodbujanje k daljšemu ostajanju v zaposlitvi ena od možnih rešitev za upočasnjevanje rasti javnofinančnih izdatkov za pokojnine. Prihodnjim generacijam je treba zagotoviti primerne pokojnine ob vzdržnem javnofinančnem sistemu. Povečati bo treba ozaveščanje ljudi o delni odgovornosti za blaginjo v lastni starosti, saj je dodatno varčevanje za pokojnino pri nas zelo nizko.

Literatura

• Ageing Well Network (2012): The New Agenda on Ageing: To Make Ireland the Best Country to Grow Old In. Dublin: *Ageing Well Network*.

• European Commisssion (2015): *The 2015 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (20130–2060)*. European Economy 3/15. Brussels: European Commission.

• Eurostat (2015): Database. Dostopno na: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database, dostop: 19. september 2015.

• MDDSZE – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2015): Dodatno pokojninsko zavarovanje. Podatki. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/dodatno_pokojninsko_zavarovanje/, dostop: 19. september 2015.

• MISSOC – Mutual Information System on Social Protection (2015): Comparative Tables Database. Dostopno na: http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOCDATABASE/comparativeTableSearch.jsp, dostop: 19. september 2015.

• OECD – The Organisation for Economic Co-operation and Development (2011): *Pensions at a Glance 2011. Retirement-income Systems in OECD and G20 Countries. PART I*, Chapter 5: Linking Pensions to Life Expectancy. Paris: OECD Publishing.

• Projekt AHA.si (2015): Aktivno in zdravo staranje v Sloveniji. Dostopno na: http://www.staranje.si, dostop: 19. september 2015

• Ramovš, J. (ur., 2013): *Staranje v Sloveniji: raziskava o potrebah, zmožnostih in stališčih nad 50 let starih prebivalcev Slovenije.* Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.

• Schwan, A., Sail, E. (2013): Assessing the economic and budgetary impact of linking retirement ages and pension benefits to increases in longevity. European Commission, *European economy Economic Papers* 512, december 2013.

• SURS – Statistični urad Republike Slovenije (2015): Podatkovni portal SI-STAT. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp, dostop: 19. september 2015.

• SZZ – Slovensko zavarovalno združenje (2014): *Statistični zavarovalniški bilten 2014*. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje.

• UMAR – Urad za makroekonomske analize in razvoj (2015): *Poročilo o razvoju 2015.* Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj

• *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju* (ZPIZ-2), Uradni list RS, št. 96/12.

• ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2014): *Prejemniki pokojnin in drugih denarnih dajatev*, 2013. Ljubljana: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

• ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje: *Mesečni bilten*, različne številke. Ljubljana: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

• ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2008): *Statistični terminološki slovar obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja*. Dostopno na: http://www.zpiz.si/cms/?id=2&inf=73, dostop: 19. september 2015.

• ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2015): *Zakon o dohodnini in pokojnine v letu 2015*. Dostopno na: http://www.zpiz.si/cms/?id=2&inf=37, dostop: 19. september 2015.